

opus falso S. Sixto papæ ac martyri attributum inter apocrypha collocavit (1), vel opus ab hæreticis compositum. Impressæ fuerunt hæ Sixti in *Bibliothecæ patrum* tomo III, et separatim cum præfatione Rufini ad Apronianum, Basileæ, 1520; Coloniae, 1522; Lovanii, 1618; Amstelodami, 1688; in *Opusculis*

(1) Apud Mansi, tom. VIII *Concil.*, p. 151.

A mythologis, physicis et moralibus Thomæ Gale, Lipsiæ, in-4°, 1725, per Sieberum Alemannum, qui etiam prætendit has sententias revera esse Sixti papæ et martyris. Duo etiam canones sub Sixti II nomine a Gratiano erronee citantur (2).

(2) Decret. Gratiani, 2 Quæstion. c. 6, et 5. Quæst. c. 17.

SIXTI PAPÆ II EPISTOLÆ DUBIÆ.

EPISTOLA PRIMA.

AD GRATUM QUEMDAM EPISCOPUM.

Licere accusatis vel damnatis episcopis appellare, sive adire sedem apostolicam, sine cujus auctoritate causarum terminari non debent.

Episcopus Sixtus Grato coepiscopo salutem.

Lætari et gaudere me (*Leo, epist. 51*) plurimum in Christo Jesu Domino nostro dilectionis tuæ scripta fecerunt, quibus evidenter ostenditur, quantum catholicam diligis fidem, et quantum pravorum hominum detestaris errorem. Omnis enim hæresis nimis est impiæ, et evangelicæ veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere, sed ipsa christianæ religionis conatur fundamenta convellere. Memor enim sum, me sub illius nomine ecclesiæ præsidere; cujus a Domino nostro Jesu Christo est glorificata confessio, et (*S. Leo, epist. 51*) cujus fides nullum unquam fallit, sed omnes quidem hæreses destruit. Intellego autem mihi aliter non licere, quam ut omnes conatus meos ei causæ, in qua universalis ecclesiæ salus infestatur, impendant. Agnosce, fili charissime (*Ithacius, Adv. Varinadum, cap. 12*), non ex tempore, neque post tempora Filium Dei natum, sed ante omnia tempora de paterno utero inenarrabiliter generatum, ipso Deo patre per prophetam dicente: *In splendoribus sanctorum ex utero ante Luciferum genui te (Psal. cix)*. Quam sententiam et Isaias propheta dubiis atque incredulis evidenter expressit, dum non aliunde filium, quam de Patre natum ineffa-

(1) *Epistola*. Hanc epistolam occasione Sabellii, Noëti, Ebionis et Cerinthi sectariorum scriptam esse ad Gratum episcopum, ipsius initium epistolæ indicat. Sabellius enim hæresiarcha hoc pontifice ab interis progressus, omnem personarum distinctionem in Deo sustulit: reliqui vero Christum ante incarnationem nihil fuisse dicebant. Ut horum ergo errores solide refellat, et consulentem hac de re episcopum instruat, hanc ad illum epistolam scribit, apertis testimoniis scripturæ probans, Christum, quoad divinitatē naturam, æternum æterni Patris Filium esse, et a Patre distinctum in divinitate personam esse; ac semper sine ullo tempore principio extitisse. Reliqua, quæ et sequenti epistola notanda videntur, præcedentibus præcedentium pontificum epistolis annotata sunt.

B biliter ostendit: *In humilitate, inquit, iudicium ejus sublatum est. Nativitatem ejus quis enarrabit (Isai. LXIII)? Et in libro Job: Sapientiam Dei, ait, unde invenies? Latet enim ab oculis hominum, et a volucris cæli absconsa est (Job, XXVIII)*. Expergiscere paululum, et si lumen scientiæ in teipsum aliquantum habes, invenies, cujus nativitas a propheta non potuit enarrari ex tempore, vel ut adstruere ipse conaris, non potuit generari. *In principio, inquit Joannes evangelista, erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan., I)*. Et iterum: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Idem)*. In isto igitur quod dicitur, *Erat*, si tempus querere volueris, non invenies: quoniam ex quo Pater, ex illo et Filius: et quod Pater est, id est etiam Filius, Salomone dicente: *Ego ex ore Altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci, ut in cælo ori- retur lumen indeficiens, et sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habito, et thronus meus in columna nubis. Gyrum cæli circavi sola, et profundum abyssi penetravi. In omnem terram steti, et in populo primatum habui (Ecclesiast., XXIV)*. Item ibi: *Cum præpararet cælum, aderam illi, et cum sedem suam secerneret. Quando super ventos sortes faciebat in summo nubes, et cum certos ponebat fontes sub cælo, cum fortia faciebat fundamenta terræ, ego eram, cum illo componens, et ego eram, cui adaugebat, cum lætaretur orbe perfecto (Proverb., VIII)*. Et in psalmo centesimo primo: *Tu, Domine, in principio terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur: tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. Non enim erat ætas, aut aliquod tempus, antequam de Patre Filius nasceretur; quoniam qui tempora universa propria potestate constituit, ex tempore vel post tempora nasci non potuit (1)*. His paucis sententiis, breviter consultis tuis respondi, frater charissime. De cætero tuam moneo dilectionem, ut cunctos, quos errare cognoveris, ad catholicam fidem, et ad unitatem recte credentium conver-

(1) Hactenus Ithacii verba, unde fraus Mangoni detegitur evidentissime.

tere studeas, et tu numquam ab apostolico tramite recedas. Si autem te non audierint, et errantes (quod absit) permanserint, nobis eos manifestare, quam citius poteris: non tardes, ut apostolica auctoritate aut cito ad Ecclesiam convertantur, aut ab Ecclesia separentur. Audivimus etiam quod quidam erronei, et consentientes eis, te et reliquos infestent coepiscopos et episcopos aliquos comprovinciales ad vestram infamationem atque damnationem secum trahant.

Quapropter in hac sancta sede dudum a multis episcopis constitutum erat, et modo ad vestrum et cæterorum fratrum auxilium est denuo roboratum, ut omnes episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, ut ab ea (sicut semper fuit) pie fulciantur, defendantur et liberentur. Cujus dispositioni omnes majores ecclesiasticas causas et episcoporum judicia, antiqua apostolorum eorumque successorum atque canonum auctoritas reservavit, quoniam quando culpantur episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quam ejusdem sedis papæ fieri placuerit. Unde placuit, ut accusatus vel judicatus a comprovincialibus in aliqua causa episcopus, licenter appellet et adeat apostolicæ sedis (Conc. Sard., can. 4, 5, 7) pontificem. Qui aut per se, aut per vicarios suos, ejusdem retractari negotium procuret. Et dum iterato judicio pontifex causam suam agit, nullas alius in ejus loco ponatur aut ordinetur episcopus: quoniam quamquam a comprovincialibus episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definiri, inconsulto romano pontifice, permissum est, cum beato Petro apostolo non ab alio quam ab ipso dictum sit Domino: *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælo: et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælo* (Matth., xvi et xviii). Et si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud primatem diceceseos (Hadr., coll., c. 6), aut penes universalis apostolicæ ecclesiæ papam judicetur. Ait enim Jacobus apostolus: *Judicium sine misericordia illi fiet, qui non fecit misericordiam. Superexiit autem misericordiam judicio Jacob.* In omnibus ergo (S. Greg., epist. 45, lib. viii), fili charissime, cor custodi, sicut scriptum est: *Omni custodia custodi cor tuum, quia ex ipso vita procedit* (Proverb. iv). Hæc breviter pro commemoratione rescripsi: sed peto ut pro me orare debeas, quatenus omnipotens Deus et a malignis me spiritibus, et a perversis hominibus custodire dignetur; quia in hac vitæ meæ peregrinatione mala me simul et multa circumdant, ita ut cum Psalmista jure dicam: *In me transierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me. Circumdediderunt me sicut aqua tota die, circumdediderunt me simul* (Psalm. lxxxvii). Cælestis gratia et nos in urbibus, et vos ubique protegat, quia antiquus hostis terrarum locis a tentatione non excluditur: quia si in paradiso hominem stravit (Genes., iii), quis locus extra paradysum esse potest, in quo mentes hominum penetrare non valeat? Antiqui enim

hostis, *cujus invidia mors introivit in orbem terrarum* (Sap., ii), sunt semper oculi vigiles ad animas hominum illaqueandum, multosque sua pravitate secum in perditionem trahere cupit, qui suapte malitia a gloria lapsus est in miseriam. In sola ergo Creatoris nostri protectione fidendum est, cui ex intimo corde clamemus: *Esto mihi in Deum protectorem et in locum munitum, ut salvum me facias* (Psal. xxx et lxx). Data kal. septembris (1) Valeriano et Decio, viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA II.

ARGUMENTUM. — I. Si quis adversus episcopos vel actores Ecclesiæ causam habuerit, quis se geret.

II. De episcopis rebus expoliatis, aut a sede pulsatis.

III. Ut nullus episcopus alterius parochianum retineat, ordinet, vel judicet.

IV. De episcopis injuste damnatis, et apostolica auctoritate restitutis.

V. Quod excommunicati episcopos accusare non possunt, nec illi qui eos in sua non recipiunt accusatione, nec major a minori judicari, vel damnari.

Dilectissimis fratribus per Hispaniarum provincias constitutis, Sixtus episcopus in Domino salutem.

Magno munere (S. Leo, Epist. 54) misericordiæ Dei, totius Ecclesiæ Catholicæ multiplicata sunt gaudia, cum ecclesiarum status eo viget ordine, quo apostoli, eorumque successores illum statuerunt. Et cum antiqui hostis astutia eum turbari cognoscimus, non modico contristamur mœnore. Quam ob causam, fratres, hortamur vos, monemus et flagitamus, ut a tramite apostolicæ institutionis nequaquam recedatis, nec a capite dissideatis, sed fidem et ordinem, quem apostoli et apostolici viri statuerunt absque hæsitatione teneatis. Nam si columnæ alicujus magnæ domus corruerint, ipsa postea domus minime stabit. Sic et vos, qui columnæ ecclesiæ estis, si labefactari cœperitis, sancta Ecclesia, quæ per vos regitur, tabescet et labetur. Hæc, fratres, quæ duo, valde timenda sunt, et summo moderamine pensanda, atque ne fiant, cavenda. Ipsa enim veritas per se dixit: *Vos estis sal terræ: quod si sal evanuerit, in quo salietur? etc.* (Matth., v; Rom., i). Ideo vos, charissimi, moneo, quia vobis debitor sum, et valde vos diligo. Et quando bona audio de vobis, congratulor satis: et econtra, quando adversa, nimis conturbor. Ego vero quamvis a vobis per longa terrarum intervalla disjunctus sim, sum tamen omnino vobiscum corde conjunctus (S. Greg. epist. 36, libri iv). Ideoque de vestra beatitudine erga me modis omnibus confido, quia cum me vicissim diligitis, a me longe non estis. Unde magis gratias referimus illi grano sinapis (Matth., xiii; Marc., iv; Luc., xiii), quod ex modici despiciabilisque seminis specie, ita ramis ex eadem radice surgentibus, atque se distendentibus, usquequaque

(1) Falsa temporibus nota.

diffusum est, ut in eis volatilia cœli cuncta nidificent (*Matth.*, xiii) : gratiaque sit fermento illi, quod tribus farinæ satis (*Luc.*, xiii), totius humani generis massam in unitate conspersit : atque parvo lapidi, qui abscessus de monte sine manibus, occupavit universam faciem orbis terræ (*Dan.*, ii). Qui ad hoc naturam nostræ carnis, et status servilis formam assumens, humiliter se usquequaque distendit, ut omni humano genere in unitatem redacto, totius corpus unitum perficeret ecclesiæ : atque ita ad istius compaginis pertineret commodum, membrorum partialis ista distinctio. Unde nos quoque a vobis longe non sumus, quia in illo, qui ubique est, unum sumus. Agamus ergo ei gratias, qui solutis inimicitii in carne sua, fecit ut in omni orbe terrarum unus esset grex, et unum ovile sub uno pastore ; semper memores, quod vos veritatis prædicator admoneat, dicens : *Solliciti servate unitatem spiritus in vinculo pacis* (*Ephes.*, iv). Vinculum enim pacis nemo servat, dum alium infestat aut verbis, aut factis persequitur. Ideo, fratres, ista prætulimus, quia audivimus inter vos accusationes exerceri, et pulsos a sedibus episcopos, aut suis rebus expoliati judicari.

I.—Quapropter statutum est, ut si quis contra episcopum vel actores Ecclesiæ, se proprium crediderit habere negotium (*Hadr.*, coll., c. 2, ex *Conc. Aurel.* v, can. 47), non prius adeat iudices, quam ad eos recurrat charitatis studio, ut familiari colloquio commoniti, ea sanare debeant, quæ in querimoniam deducuntur. Quod si aliter egerit, communione privetur.

II.—Nemo pontificum deinceps aliquem episcopum suis expoliatis rebus, aut a sede pulsum, excommunicare aut judicare præsumat, quia non privilegium, quo expoliari possit jam nudatus (*Idem in decret. Alexandri papæ, et in decret. Julii papæ*).

III.—Nullas episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque ejus voluntate, vel judicare : quia sicut irrita ejus erit ordinatio, ita et dijudicatio (*Hadr.* coll. c. 16) ; quoniam censemus, nullum alterius iudicis, nisi sui, sententia teneri (*Anianus ad const. unicum tit. 16, lib. iv, cod. Theod.*). Nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus poterit. Ista enim vobis deinceps tenenda, et fratres vicissim adjuvare mandamus (*Idem in decretis Sixti I, et similiter in decretis Julii papæ*).

IV.—Fratres vero, quos timore terreno injuste damnastis, scitote a nobis juste esse restitutos. Quibus, ex sancti Petri et apostolica auctoritate omnia, quæ eis ablata sunt, integerrime reddi præcipimus, si non vultis vos et principes vestri a collegio nostro et membris ecclesiæ separari. Justo enim iudicio Dei datur plerumque peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur (*Prosperi sent.* 25, et *S. August. in Ps. cxviii*) ; ut qui spiritu Dei juvantur et aguntur, fiant per laborum exercitia clariores. Illi tamen qui hoc agunt, nullatenus evadent pœnam : quia, ut ait Dominus : *Væ illi per quem scandalum*

venit (*Matth.*, xviii). Et quamquam juxta Salvatoris sententiam, *neesse sit venire scandala : væ tamen per quem veniunt*. De occultis enim cordis (*Prosperi sent.* 21, et *S. August. in eundem Psalmum*) alieni temere judicare, peccatum est : et eum cujus non videntur opera nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere, cum eorum, quæ homini sunt incognita, solus Deus iudex sit justus, qui inspector est verus. Unde scriptum est : *Incerta non judicemus, quousque adventat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium* (*I Cor.*, 4) (*In decret. Ivonis, libri iv*). Et quamvis vera sint (*S. Isid. Synon.* ii, c. 16), non tamen credenda sunt, nisi certis indiciis comprobentur, nisi quæ manifesto iudicio convincuntur, nisi quæ iudiciario ordine publicantur.

Nullus ergo potest humano condemnari examine, quem Deus suo iudicio reservavit (*Hadr. coll. cap. 51 et 67 ; et Const. Magnus ad Patres Nicænos*). Hæc omnia summopere sunt præcavenda, ne præsumptores esse videamur. Et accusatio episcoporum non est facile recipienda, dicente Domino : *Non suspicies vocem mendacii* (*Exod.* 23). Et Apostolus (*I Timoth.* 5) inquit, adversus presbyterum inscriptionem non recipiendam absque duobus vel tribus idoneis testibus (*Vide epistolam ii, Julii papæ, eadem vobis ob labe sortatam*). Si hæc de presbyteris vel cæteris fidelibus sunt præcavenda, quanto magis de episcopis ? Quibus cognitis, magis vos dominari velle manifestum est, quam consulere fratribus, aut sustentare eos, quia honor inflat superbiam : et quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Decuerat namque, juxta præfatas regulas, ut si aliquid egissent contra suum ordinem, mandare nobis, et expectare, quid ad vestra consulta rescriberemus, intantum, ut si etiam quidquam grave intolerandumque committerent, nostra præstolaretur censura, ut nihil prius aut aliquid aliud decerneretis, quam quod nobis placere cognoveritis, et a regulis præstitutis nulla, aut negligentia, aut præsumptione recederetis. Cesset hujusmodi, nec illi qui nos in sua nolunt recipere querela vel accusatione, nocumenta, quia nequequam talia patienter ferre possumus machinamenta, quoniam convenit nobis paternarum sanctionum diligenter esse custodes. Merito namque causa nos respicit, si silentio faveamus errori.

V.—Est insuper a sanctis prædecessoribus nostris plerumque jam statutum, ut nemo anathema in nostra suspiciatur accusatione pressa nostra auctoritate, præsumptio ; citentur hujusmodi, cum nos super illos sciamus Domino constitutos, non illos super nos. Et sicut major non potest a minore judicari, ita nec colligari ; quia rarum est omne quod magnum est. Portemus onera omnium qui gravantur, quinimo, hæc portat in nobis beatus apostolus Petrus, cujus vice fungimur legatione, et cujus regula informamur, quatenus ejus fulti auxilio, ab omnibus nunc et in perpetuum teneamur adversis. Data xvii kalendas augusti (1), Valeriano et Decio, viris clarissimis, consulibus.

(1) Adnotatio falsa.

DECRETA SIXTI SECUNDI

A

EX EODEM UT SUPRA.

EX GRATIANO (2 q. 6 et 5 q. 6).

Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravi apud primum primatem dioceseos, aut penes universalis apostolicæ Ecclesiæ papam iudicetur.

Super appellatione, alterius provinciæ iudices audire non oportet.

Si quis clericus super quibuslibet criminibus accusatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerceat actiones : nec existimet eum accusator suos alibi, aut longius ad iudicium protrahendum.

EPISTOLÆ

QUÆ AD SIXTUM II, PAPAM ET MARTYREM ATTINENT.

EPISTOLÆ I. DIONYSII ALEXANDRINI EPISCOPI AD SIXTUM PAPAM FRAGMENTA.

Dionysius epistolas memorat a se scriptas tum ad Stephanum papam, tum ad Dionysium et Philemonem presbyteros, de baptismo hæreticorum et de hæresi Sabelliana.

I. Antea quidem litteras scripserat (Stephanus) B de Heleno et de Firmiliano, ac de omnibus per Ciliciam et Cappadociam cunctasque finitimas provincias constitutis, testans sese ob eandem illam causam ab illorum communione discessurum, quod hæreticos rebaptizarent. Ac vide negotii gravitatem. Re enim vera in maximis, ut audio, episcoporum conciliis decretum est, ut qui ab hæresi veniunt, primum doctrina instituti [catholica] ac deinde veteris et impuri fermenti sordibus per baptismum purgantur. De his omnibus illum rogans et obtestans litteras misi.

Ἐπεστάλκει μὲν οὖν πρότερον (Στέφανος) καὶ περὶ Ἑλένου καὶ περὶ Φερμιλιανοῦ, καὶ πάντων τῶν τε ἀπὸ τῆς Κιλικίας καὶ Καππαδοκίας καὶ Γαλατίας, καὶ πάντων τῶν ἐξῆς ὁμορούντων ἐθνῶν. ὡς οὐδὲ ἐκείνοις κοινωνήσων διὰ τὴν αὐτὴν αὐτῆν αἰτίαν, ἐπειδὴ τοὺς αἱρετικούς, φησὶν, ἀναβαπτίζουσι. καὶ σκόπει τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. ὄντως γὰρ δόγματα περὶ τούτου γέγονεν ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν ἐπισκόπων συνόδοις, ὡς πυνθάνομαι ὥστε τοὺς προσίοντας ἀπὸ αἱρέσεως, προκαταχρηθέντας, εἶτα ἀπολούσασθαι, καὶ ἀνακαθαίρεισθαι τὸν τῆς παλαιᾶς καὶ ἀκαθάρτου ζύμης ῥύπον. καὶ περὶ τούτων αὐτοῦ πάντων δεόμενος ἐπέστειλα.

Et aliquanto post prosequitur Dionysius.

2. Sed et dilectis compresbyteris nostris Dionysio et Philemoni, qui prius cum Stephano consentiebant, deque iisdem ad me scripserant, antea quidem paucis, nunc vero pluribus rescripti.

καὶ τοῖς ἀγαπητοῖς δὲ ἡμῶν καὶ συμπρεσβυτέροις Διονυσίῳ καὶ Φιλήμονι, συμφύροις πρότερον Στεφάνῳ γενομένοις, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν μοι γράφουσι πρότερον C μὲν ὀλίγα, καὶ νῦν δὲ διὰ πλετόνων ἐπέστειλα.

VARIORUM NOTÆ.

Antea quidem litteras. His præmittit Eusebius. Ad hunc Xystum (Dionysius) secundam de Baptismo scripsit epistolam, in qua Stephani simul ac reliquorum episcoporum sententiam ac iudicium exponit, ita de Stephano scribens. Ubi hæc epistola non secunda ad Sixtum, sed secunda de baptismo dicitur : quia nimirum Eusebius ab eodem Dionysio de eadem re unam ad Stephanum scriptam ante in memorat. COUSTANT.

De Heleno et de Firmiliano. Rufinus lib. vii, c. 4, vertit, ad Firmilianum et Helenum, etc., ac subnexa epistolæ hujus verba præmittit. Firmilianus, epist. 75, ad Cyprianum, prædictarum provinciarum episcopos uno Orientalium nomine complectens, ait Stephanum modo cum Afris qui in meridie sunt, modo cum Orientalibus pacem rupisse. COUSTANT.

Decretum est. Iconii videlicet ac Synadæ, ut inferius explicatur, habitis, præter ea quæ in Africa celebrata sunt. COUSTANT.

Primum doctrina instituti. Interpretatio Valesii, primum catechumeni fierent, ideo non placet, quia hinc inducitur lector, ut rebaptizantium iudicio, ab hæresi venientes catechumenorum munia prius

obire debuerint, quam baptismum perciperent. Certe in concilio Carthaginensi III, cui Cyprianus præfuit, episcoporum 86, sententias habemus : sed cum eos, qui ab hæresi veniunt, baptizandos esse omnes discernant ; ut prius catechumeni fiant, nullus petit. Tantum Lucius a Thabeste dixit : « Hæreticos exsecrandos censeo, et ideo exorcizandos et baptizandos esse : » et cap. 37, Vincentius a Thibari : « Primo per manus impositionem in exorcismo, secundo per baptismi regenerationem tunc possunt ad Christi pollicitationem venire, » manus impositionem, quæ ipso Stephani consensu illis adhibenda erat, exorcismum interpretatus. Isti quidem Afri de doctrina tradenda pariter silent : sed nihil opus erat ut hæc de re quidquam præciperetur, cum hæreticum, nisi catholicam profiteatur fidem, recipiendum non esse leges aliæ doceant. COUSTANT.

De his omnibus... Firmiliano scilicet Heleno ac sociis, ut eos Stephanus a communione sua minime segregaret. COUSTANT.

Deque iisdem ad me scripserant. Valesius hic addidit rebus, quod verbum cum a græco absit, neque latine videtur exprimendum. Commode autem illud